Hegel Oğulları Tarihe Ne Zaman Girdi?

İSLAM VE SOLUN SOYKÜTÜĞÜ

Yasin Aktay

VaDi

İSLAM VE SOLUN SOYKÜTÜĞÜ
Hegel Oğulları Tarihe Ne Zaman Girdi?

Yasin Aktay

Vadi Yayınları: 374
Toplum Dizisi: 114
ISBN 978-605-9114-35-6

Yayın hakları:
© Vadi Yayıncılık, 2021

Yayın Yönetmeni: Bekir Cantemir
Yayına Hazırlayan: Erdal Kurğan
Tashih: Berkehan Kıran
Sayfa Düzenleme: DBY Ajans
Kapak Tasarım: Hüma Abay

1. Baskı: Tezkire Yayıncılık, 2016
Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı: Vadi Yayınları, İstanbul, 2021

İç Baskı/Cilt:
İmak Ofset (Sertifika No: 45523)
Akçaburgaz Mah., 137. Sokak, No: 12,
Esenyurt/İstanbul/TÜRKİYE

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan fotokopi dâhil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Vadi Kültür Sanat ve Yayıncılık A.Ş.
Yayıncılık Sertifika No: 31122
Muhittin Üstündağ Cad. No:11 Kadıköy/İstanbul
Tel: +90 216 428 11 02 Faks: +90 216 428 11 01
E-Posta: bilgi@vadiyayinlari.com.tr

www.vadiyayinlari.com.tr

VadiYayinevi

YASİN AKTAY: 1966'da Siirt'te doğdu. Siirt İHL'yi 1985'te tamamladıktan sonra ODTÜ Sosyoloji Bölümünde 1990'da lisans, 1993'te *Political and Intellectual Disputes on the Academisation of Religious Knowledge* isimli teziyle Yüksek Lisans; 1997'de de *Body, Text, Identity -Islamist Discourse of Authenticity-* başlıklı tezle doktora derecelerini aldı. 1999 yılında Uygulamalı Sosyoloji Alanında Doçent, 2005 yılında da Kurumlar Sosyolojisi alanında Profesör oldu. ABD'de Utah ve Maine at Farmington Üniversitelerinde akademik çalışmalar yaptı, dersler verdi. 1992-2012 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyeliği yaptı. Halen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesidir. 1991 yılından itibaren *Tezkire* dergisini, 2002 yılından itibaren de *Sivil Toplum Dergisi*'ni çıkarmaya başladı. 2010-2014 yılları arasında Ankara'da bulunan Stratejik Düşünce Enstitüsü başkanlığı yaptı. Birçok TV kanalında programlar yapan Aktay, yurt içi ve yurt dışı birçok dergide Türkçe, Arapça ve İngilizce kitaplar ve makaleler yayınladı. TÜBA üyesi de olan Aktay'ın başlıca eserleri şunlardır:

Yayımlanmış kitapları: *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm* (A. Topcuoğlu ile 1996; 2017), *Din Sosyolojisi* (M. E. Köktaş ile 1998; 2017), *Türk Dininin Sosyolojik İmkânı: Alevilik ve İslam Protestanlığı* (1999; 2021), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (2004), *Küresel Kentleşme: Konya Örneği* (2006), *Tarih Bozumu: Tarih Sosyolojisi ve Tarih Bilinci* (2010), *Türk Sosyolojisinin Tarihine Eleştirel bir Katkı* (2010), *Türkiye'de Ortak bir Kimlik Olarak Ötekilik* (2010), *Korku ve İktidar: Komplo Üretimi ve Elit Tahakkümü* (Pınar, 2010), *Karizma Zamanları: 28 Şubat'tan 27 Nisan'a AK Parti ve Türk Siyaseti* (2011), *Hepimiz Ötekiyiz,* (A. Kızılkaya ile, 2014), *Neye Himmet Neye Hizmet* (2014), *Küreselleşme, Çokkültürlülük, Sahicilik, Sosyoloji Temrinleri-1* (2015), *Postmodern Kavşakta Din ve Sivil Toplum, Sosyoloji Temrinleri-2* (2015), *Seyyid Kutub, Siyasal Teoloji, Fıkıh ve Tarihsellik,* (2017), *İslam ve Sekülerleşmenin Kaynakları* (2017; 2021), *Culture and Politics in the Changing Middle East* (P. Sharkawy ve A. Uysal ile 2012), *State Justice and Youth*, (B. Akgün, A. Uysal, F. Bendridi ile 2014), *El-Thaqafatu ve Dirasatu'l Sharkqu'l Awsat* 2 cilt (P. Sharkawy ve A. Uysal ile 2012), *El-devletu ve'l adeletu ve'l-şebab*, (B. Akgün, A. Uysal, F. Bendridi ile 2014), *Devlet Adalet ve Gençlik*, (B. Akgün, A. Uysal, F. Bendridi ile, 2014).

Çeviriler: Bryan S. Turner'dan *Max Weber ve İslâm* (1992; 1997; 2019); Muhammed Arkoun'dan *Tarih, Felsefe ve Siyaset Üzerine Konuşmalar* (C. Erdemci ile, 2000), Ira Lapidus'tan *İslam Toplumları Tarihi 2 Cilt* (2002; 2010), Emile Durkheim'dan, *Dini Hayatın İlk Biçimleri* (K. Çapık ile, 2019).

İçindekiler

Giriş 11

BİRİNCİ BÖLÜM
ŞECERE

İbrahim Oğulları ile Hegel Oğulları Arasında Siyaset ve Tarih 35
Soğuk Savaş Yıllarında Muhalefet ve İslamcılık 42
Sosyalizm ve Din: Bir Tarihsel Uzlaşmanın İmkânı 45
Kalpsiz Dünyanın Kalbi ve Bir Gönül Hikâyesi 49
Özgün Siyasal Dil Arayışı: Seyyid Kutub ve Sosyal Adalet 51
İslam Dünyası için Hangi Marx? 53
İslamcılar ve Solcular: Kavuşamayan Kardeşler mi? 58
Sağa Sola Sapmadan: İslamcılık 65
İslamcılardan Biat Bekleyen Sol? 67
İslamcılık ve Sol: Kim Kimin Karşısına Çık(arıl)mış? 69
12 Eylül Sendromu ve Solcuların Kaçırdığı Solculuk Fırsatı 86
Solun Prens Olma Hayali 90
Müslümanlar ve Solcular: Ortak Hafıza Ukdeleri 94

Sol, Metin, Tarih 97
Sağ-Sol: Bir Metaforun Sınırları 97
Solun Metin Sorunu 102
Yahudilerin Kurtuluşu 106
Solun Kurtuluşu, Soldan Kurtuluşa Bağlıysa? 113

İKİNCİ BÖLÜM
ALGILAR, OLGULAR, İMZALAR

Soğuk Savaş Dönemi İslamcılığında Sol ve Sosyalist Bağlam 125
İslamcılık'ta Solculuk Aramak 125

Mustafa Sibâî ve İslam Sosyalizmi 132
Soğuk Savaş Yıllarının Suriye'sinde İslamcılık ve Sosyalizm 132
Mustafa Sibâî'nin İslam Sosyalizmi 139

Seyyid Kutub 147
Genç ve Olgun Kutub: Epistemolojik Kopma? 147
Kutub'un İlk Metinlerinde Sol ve Sosyalist Temalar 155
Sözmerkezcilik, Estetik Performans ve Yenilik 161
Olgun Kutub: Hermenötik Sol 174
Toplumsal Model Fıkıh ve Tarihsellik 176

Karşılaşmalar, Yoklanan Algılar 187
"Sağ" ile Ayrışmak, "Sol" ile Konuşmak: Tezkire 189
İslâmiyât Dergisi: Sol İlahiyatçılık? 201
Müslüman Sol Hareketi 213

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SOLUN "GEZİ" HÂLİ

Gezici Devrimcilik: Solun Yeni Ütopyası 221
Mesihini Arayan Solun Devrim Fantezileri 221
Neye Niyet Neye Kısmet? 225

Gezi Hareketi Kimin için Ne Kadar Yeni? 230
Solun Beklediği Mesih Taksim'de mi Gelecek? 233

Gezi Fenomenolojisi: Gezi'deki Komplo, Sol ve Siyaset 237
Gezi Örneğinde Organize İşler Sosyolojisi 237
Komplo Teorisyenliği ve Sosyoloji 240
Sol, Siyaset ve Komplocu Düşünce 243
Gezi Ütopyacılığı veya Gezi'den Devrim Çıkarmak 246
Halka Karşı Devrim? 250
Bir Fenomen Olarak Gezi Parkı 251

Taksim, Harbiye, Tahrir 255
Taksim'den Tahrir'e Yol Ararken Harbiye'ye Takılmak 255
Devrim'in Tahrir'inden Darbenin Tahrir'ine 262

CHP'nin Anadolu İslamı Arayışı 268

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİNİN AYARTICI CAZİBESİ

Türk Solu ve İslamcılık Arasında Kürt Meselesi 281
Kürt Meselesi Kimin Meselesi? 281
Bir Sevda Türküsü Gibi Kürt Meselesi 286
Kürtler, İslamcılar ve "Öz Eleştiri Temrinleri" 293
Kürtleri Kim, Nasıl Özgürleştirecek? 297
Türklere Haram Olan Kürtlere de Haramdır 301
İlk Bölücülük ve İlk Fetva 308
Bir Kemalist Proje Olarak Öz-Kürtçecilik 312
Barışın da Bir Dili Var ve O Dili İnkâr Etmenin Bir Hükmü de... 316
Zalimlik ve Mazlumluğun Ötesinde: Kürtler ve Siyasal Tutulma 320

Kobani Kavşağında Kürtler 325
"Kontrolden Çıkan Kalabalıklar" Sorunu 329
PKK'nın Talebi: "Devlet Bize Devlet Kursun" 332

Kürtlerin Trajedisi: Devletten Özgürleşip PKK Köleliğine Yakalanmak 335
Kürt Sorununun Bitmiş Olma İhtimalinden Korkmak 338
Kürtlerin Tercihi 342

Türk Solu Kıskacındaki Kürtler 347
Tarihsel Hafıza: 1514'ü, 1914'ü Nasıl Hatırlıyoruz? 347
Türk Solu'nun Kürt'ü 351
Onca Birikim'e Ne Oldu? 356
Özerklik İlanını Sen Oyun mu Sandın? 360
Demek ki Ne Oldum Dememeli 364

Sonuç Yerine 369

Kaynakça 379

Dizin 393

De ki: "Ey Kitap ehli! Gelin aramızda ortak olan Sadece Allah'a kulluk etmek, O'na bir şeyi ortak koşmamak, Allah'ı bırakıp birbirimizi rab edinmeme sözünde uzlaşalım." Eğer yüz çevirirlerse: "Bizim Müslüman olduğumuza şahid olun" deyin.

İbrahim ne Yahudi ne de Hristiyan'dı, o doğruya yönelen bir Müslim idi; ortak koşanlardan hiç değildi.

Doğrusu İbrahim'e en yakın olanlar, ona tabi olanlar, bu Peygamber ve müminlerdir. Allah inananların velisidir.

Kitap ehlinden bir takımı sizi saptırmak isterler; oysa kendilerini saptırırlar da farkına varmazlar.

Ey Kitap ehli! Sizler göz göre göre Allah'ın ayetlerini niçin inkâr ediyorsunuz?

Ey Kitap ehli! Niçin hakkı batıla karıştırıyor ve bile bile hakkı gizliyorsunuz?

Kitap ehlinden bir takımı şöyle dedi: "İnananlara indirilene günün başında inanın, sonunda inkâr edin ki, belki böylece onlar da dinlerinden dönerler, sakın ola dininize tabi olanlardan başkasına inanmayın". De ki: "Doğru yol ancak Allah'ın yoludur." Yine (onlar, kendi aralarında şöyle dediler:) "Size verilenin benzerinin başka bir kimseye verildiğine, yahut Rabbinizin huzurunda onların size karşı deliller getireceklerine de (inanmayın)." De ki: Lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah'ın rahmeti geniştir ve O her şeyi hakkıyla bilir.

Âl-i İmrân, 64-73

Giriş

"Kendi nefsimizin şerrinden ve eylemlerimizin
kötülüklerinden Allah'a sığınırız."

İnsanlara kendi tutturdukları yollar hoş, güzel ve haklı gösterilmiştir. Dünyada insanların ihtilafının, bu ihtilafın bir arada beraber devam edebilmesinin tabiatındandır bu durum. Kimse haksız olduğunu düşüne düşüne bir yol tutturmaz. İnsanın tutturduğu yolu, hele bu yol başkalarından ayrışıyorsa, bir haklılaştırma süzgecinden geçirmeden yürümesi mümkün değil. İnsanlara tuttukları yol, ideolojiler güzel gösterildiği gibi, kendileri de bu tutturdukları yolu süslemek, onları hoş ve şirin göstermek için çalışır dururlar. Bir tür kendi kendini ikna süreci her zaman devrededir. Söylemin önemli bir kısmı yürünen yolun, yapılan tercihin güzellemesine, haklılaştırılmasına adanır. Rahatlamaya ihtiyacı vardır çünkü insanın. Yapmış olduğu tercihin doğru olduğuna inanmak, o tercih değilse bile sırf onu değiştirmenin zahmetinden kaçmak için bile olsa, azımsanmayacak bir ihtiyaç-

tır. İnanç, tam da bu açıdan oldukça tuhaf bir mekanizmadır ve çoğu kez insanı tutturduğu yola mahkûm eden uyuşturucu bir konfordur.

Bu durumda insanı kurtaran, felaha erdiren bir imanın o yüzden bir rahatsızlıkla başlaması ve insanı sürekli rahatsız etmeye devam etmesi beklenebilir. Kendinden emin olma hâli, iyi bir retorikle insanın çok yanlış bir fikre kendini ikna etmiş olmasına dayanabilir. İyi bir retorik, doğru olmanın ölçütü değil, ancak fiilen insanların çoğu iyi retoriğe tav olur, onda sahte bir hakikat algısı veya duygusu yaşayabilir. Oysa retorik, gerçeklik hakkında sadece akla uygun, etkileyici bir çerçeve çizmiş olsa da, bu çerçevenin gerçekliğin doğru bir resmi olduğunun hiçbir şekilde garantisi değildir.

Bu ifadeleri insanların neden sağcı veya solcu olduklarını sorarak da sınayabiliriz. Sağcılar kendi yollarından ne kadar da emin, selamette olduklarına ne kadar da güven duyarak yaşar. Bir geleneğin içinden gelerek, o geleneğin nesiller boyu tekrarlanan, sınanarak onaylanan doğrularının son temsilcisi veya sözcüsü olmanın verdiği güven gibisi yoktur. Sağcı için kendi yolundan kuşku duymasını gerektirecek hiçbir şey yoktur. Onun gördüğünü görmeyenler ancak yoldan çıkmış, kendini bilmez sapıklardır. Sağcılık en sağlam yoldur ve bu yoldan sapan solcular insan olarak sınırları fazlasıyla aşmaktadır. Sağcı olmak, tanrının sadık kullarından, tarihin yerli yerinde aktörü, devletin sadık tebaası ve babanın hayırlı evladı olmak gibi bir şeydir.

İyi de aynı duyguya nasıl oluyor da solcular da sahip olabiliyor? Belki Tanrı'nın mümin kulları değil, aksine isyankâr kullarıdır ama tarihin daha doğru bir yerindedir solcu. Olanı olduğu gibi görmez, olana itiraz eder, rahat-

sızdır ve rahatsız eder. Bu rahatsızlıkta konfora teslim olmamanın sağladığı ayrı bir huzur vardır. Hep itiraz, hep muhalefet ve hep eleştirel olmanın sağladığı apayrı imtiyazlı bir konum söz konusudur. Sürekli muhalif olmak, sanki hakikate daha fazla yaklaştırırdı değil mi? İyi de hakikat dediğimiz şey de zaten sabitlenemeyen, üstyapısal kurumlara göreli bir şey olduğuna göre, duyumsanan hakikate karşı da eleştirel olabilmek gibi biraz daha üst bir bilinç düzeyi... Başkalarını eleştirebilmek de neymiş, biz kendimizi de öz-eleştiririz, eleştirinin kendisini de eleştiririz.

* * *

Eleştirel yaklaşım, sol varoluşun, sol entelektüelliğin yükselttiği en parlak bayrak, en yaygın habitus. Bu eleştirelliğin sol teorinin içinde kendini aşa aşa ilerlerlerken dönüp tekrar kendi ideolojik kimliğine, cemaatine, çevresine takılıp kalmaktan kurtulamaması, üstelik her şeyi aştığını zannettiğinde başa dönmüş olduğunun farkına bile varamaması, solun en trajik yanlarından birini oluşturur. Sol, verili durumda iktidara muhalif olmak, ezilenlerin veya sömürülenlerin yanında olmak üzere çıkar yola. Bir iktidar talebi var mıdır? Olmasa neden eleştirsin? Elbette vardır. Ama iktidara vardığında sol, bu tanımı gereği kendini de imha etmiş mi olacaktır? Yoksa Marksist ütopya gerçekleşmek için tarihsel fırsatını bulmuş mu olacaktır? Tarih bu ütopyanın gerçekleşmesi için bazı fırsatlar sunmadı değil. Ama bu fırsatların nasıl bir trajediye dönüştüğünü görme fırsatını da hemen diğer insanlara verdi.

Bugünlerde sol adına muhalif olmayı kutsayan ve solun ontolojik koşulu gibi tanımlayan güzellemeleri sıkça duyuyoruz. Böyle bir solun Marksist öğretileri göz ardı et-

meden var olması elbette imkânsız. Marksist sol için hep muhalif olmanın hiçbir erdemli tarafı yok. Aksine proleter diktatörlüğü kutsayan, onu başka diktatörlüklerden tamamen farklı ve güzel gösteren müthiş bir edebiyatı vardır Marksizm'in. O hâlde bugünlerde muhalefeti güzelleyenlerin, solu ancak bununla mümkün görenlerin bu edebiyatının tamamen iktidar için bir iç geçirme, bir iktidar acizliği veya Nietzsche'nin söylemleriyle bir zayıfların söylemi olduğunu ve tersinden başka türlü bir iktidar kutsaması boyutu var, onu da görmeden edemiyoruz.

Hep muhalif olmayı kutsayan bir siyasal söylem, ya kendinden habersiz, ikiyüzlü veya sahtekâr bir söylemdir. Nietzsche'nin papazlarının söylemi gibi, dünyaya kendini iyi gizleyen sinsi bir iktidar şehvetinin ifadesidir. İktidar isteğini ifade edemeyecek kadar korkak veya insanları salak yerine koyan, dürüstlükten uzak bir söylemdir. Bu söylemin bir süre sonra onu dillendirenler tarafından benimsenmeye başlaması, bu retoriklerle müzmin muhalefet yolunun gerçekten de güzel görünmesi mümkün, ama halk dilinde biraz da ulaşılamayan ete koruk demekten daha karmaşık değildir durum.

Sağ ve solun dünyada insanların iktidara karşı mümkün bütün durumlarını toparlayan iki tutum olarak nitelenmesi neticede kendilerini solcu olarak niteleyenlerin bir başarısı. Öyle bir başarı ki, kendi muhaliflerinin kendi konumlarını tepkisel bir duruma indirgemelerini sağlıyor. Kendi muhaliflerinin de varlık sebebi hâline geliyor. Sağcı olarak kendini tanımlamayı kabul eden, merkezinde solun olduğu bir varoluş durumuna da razı olur. Tersi iddialar olsa da, Hegel'le birlikte başlayan bu terminolojik ayrımı tamamına ulaştıran ve kavramsal düalizminin patentini almış olan Marx'tır. Ondan sonra kendini sağcı olarak ni-

teleyenler de solun kurmuş olduğu masadaki yerlerini almış oluyorlar. Sol ise, masayı kurmuş olmanın avantajını ve iktidarını her aşamada sürdürür. O yüzden muhalefetteyken de kendini iktidar hisseder, iktidardayken zaten içindeki bütün despotik hevesleri, proletarya diktatörlüğü gibi estetize edilmiş yollarla ortaya koyar. Tarihin kaydettiği en despot, en kanlı, en gaddar, en zalim iktidar pratiklerini sergiler de yine de ilerici olma, haklı veya haklıdan yana olmanın imtiyazını kimseye kaptırmaz.

Türkiye'de solun tam da bu konuda pişkinliğin zirve örneklerini sergilediğini görebiliriz. Solun Türkiye'nin tarihine hiçbir olumlu katkısı olmamıştır. Halkçılık iddiası hiçbir zaman halktan istediği desteği bulamamış olduğu için bu halkçılığını halka rağmen ortaya koymak zorunda kalmıştır. Hep muhalif olmayı kutsadığı hâlde, aslında iktidara gelebilmek için her türlü entrikalarla kotarılan darbeler en tipik iktidar stratejilerini oluşturmuştur. Entrika ve bu entrikanın güzel gösterilmesi, meşrulaştırılması ve haklılaştırılması gibi zor bir işin üstesinden retorikle, yani lafla gelmenin ustası olmuştur sol. Darbelerle halkı iktidara getirmeyi değil, halkın üstünden iktidar olmanın yolunu aramıştır. Halkı dönüştürmek, halkı eğitmek, tarihsel geriliğe maruz gördüğü halkı kaçırmış olduğu tarihine yetiştirmek çabası, epey laf gerektiriyor tabii.

Lafla peynir gemilerini yürütebileceğine ikna etmiştir ama peyniri de hep kokutmuştur, çünkü gemi o süslü laflarla bile gitmemiştir. Solun o süslü laflarının arka planında kitlesel katliamlar, sürgünler, insan iradesini ve onurunu yasaklar altına alan demir gibi politbüro diktatörlüklerinin soğuk savaş makinaları olmuştur. Solcular ebedi bir haklılık pozisyonunu kendilerine bir müktesep hak olarak gördükçe gerçek anlamda mazlum, ezilen in-

sanların gamlarına yabancılaşmış, esas tanımıyla üstlendikleri pozisyondan fersah fersah uzak kalmışlardır. Yeryüzünde zayıf bırakılmış olanların tarihsel bir deveranla yeryüzüne varis kılınması Allah'ın sünnetlerindendir. Ancak bu varislerin, belli ilkelere tabi olmaları şartıyla seçilmişliği insanlar üzerinde bir üstünlük vesilesi kılmalarıyla verasetin sona ermesi de bu sünnetin mütemmim cüzüdür. İsrailoğulları, Firavun zulmü altında ezilirken, Allah'ın merhametiyle Musa'nın liderliği altında yeryüzüne varis kılındılar. Ancak kendilerine verilen bu konum ne yaparlarsa yapsınlar, kendilerinden yitmeyecek ebedi bir mülk değildi, onlar bunu öyle zannettiler ve kendilerini her halükârda insanlardan üstün saydılar.

Çağımızda solun hikâyesi, onların Allah'la ilişkileri yoksa da, Allah'ın onlarla ilişkisi itibarıyla biraz İsrailoğullarının hikâyesini çağrıştırıcıdır. Fakat benzerliği bir kez yakaladınız mı diğerleri de onu izliyor. Tıpkı İsrailoğulları gibi kendilerini uyarmak için gelen peygamberi kendi üstünlüklerinin bir teyidi gibi görürler. Öyle görürler de kendilerine gelen peygambere en kötü muameleyi yapmaktan, onu öldürmekten geri durmazlar. En son gelen peygamberi, İslam'ın peygamberini de ümmi diye, yani kendi aldıkları eğitimi almamış, kendi kitaplarından nasibi olmamış, kendi soylarından değil diye reddederler. Oysa yanlarındaki bilgiyi, öteden beri iddia edegeldikleri irfanı ve bilgeliği taşıdığını, söylediğini gördükleri İslam peygamberini çok iyi tanımış, çok iyi anlamışlardır, ama o bilgilerin o ümmide, "bizden olmayan" birinde ne işi olabilirdi? Onlar için kahredici hâle gelmiş soru buydu. Sorunun kahrediciliği elbette ki sorunun kendisinden değil, bu soruyu soracak hâle gelmiş olan kendi hakikat mülkiyeti duygusu ve bunun ürettiği kıskançlıktandı.

Bugün solun İslamcılara karşı tutumunun altını fazla değil, azıcık kazıdığınızda altından bu kıskançlık çıkıyor. Bilimsel olan onlardı, tarihin doğru istikametinde ve yerinde olan onlardı, bütün entelektüel, eleştirel bilgiyi yemiş yutmuş olanlar onlardı ve üstelik ezilen tabakaların umudu olanlar da onlardı. Dolayısıyla tarihe yön verecek olan, dünyayı kurtaracak olan klasik, modern hatta postmodern "prens" de onlar olacaktı. Nereden çıktı şu Kasımpaşalılar, taşralılar, Sümerbank kılıklılar?

* * *

Oysa Müslümanlar için ebediyen seçilmiş olmak diye bir şey yok, olamaz. Doğru yolda olmak, sadece bir topluluğa dâhil olarak ebediyen elde edilen bir müktesep hak değil, olamaz. Her gün yeniden tazelemek lazımdır imanı, her gün yeniden imtihan yaşıyor olduğunu bilmek ve her imtihan ihtimaline can kulağıyla açık olmak lazım. Bırakınız sol veya sağ tabelaları, kimliğinin üzerine İslam koymuş olmak bile bir insanın ebediyen kurtuluşu için yeterli değildir. Her gün o İslam'ı doğru anlıyor muyuz, yaşıyor muyuz, İslam üzere olma şerefini hak ediyor muyuz diye karşına çıkan her olayı büyük bir teyakkuzla izlemek gerekiyor. Kur'ân'da Yahudilerden, Hristiyanlardan veya yanlış yapan kavimlerin yaptıkları yanlışlardan bahsediliyorsa, kesinlikle sadece onlara karşı bir husumet duygusu oluşturmak veya onlar hakkında dedikodu yapmak için veya onları bir mutlak öteki olarak kurgulamak üzere bahsedilmez. Aksine onlar hakkında verilen bütün örnekler, Müslümanlar için de düşülmesi muhtemel yanlışlar olarak, aynı duruma düşmemek için bir uyarı olarak bahsedilir. Müslümanlar da dikkatli olmasalar aynen onların düştükleri duruma düşebilir, onları müstakim yoldan saptıran yola onlar da sapabilir.

Bir kere Müslüman nüfusuna sayılmış olmakla, her gün sınanma teyakkuzuyla yaşayıp imanı her gün hak etmeye samimiyetle yaklaşmadıkça, gerçek mümin olunmaz. Ashab, İslam'a dair hiçbir kuşku taşımasa da kendi samimiyetine dair kuşkuyla geçirirdi hayatını. O kadar ki, Müminlerin Emiri, insanların en hayırlılarından Hz. Ömer kendi kalbinin amellerini dikkatle takip ediyor, kendinden emin olamıyordu. Nifak endişesiyle sürekli kendine karşı gerilimli bir teyakkuz içindeydi. Münafıkların listesini Peygamber'den bir sır olarak almış olan Ebu Huzeyfe'nin kapısını aşındırıyordu bu yüzden. Bu teyakkuzun tabii ki salt zihinsel bir çaba olarak eleştirellikle fazla ilgisi yoktu. Allah'ın karşısında yerini bilmekle derinleşen bir bilgelikti bu.

Tarihteki Kerbela hadisesinde Hz. Hüseyin'i tutmak kolay. Hatta bugün kendi kavgasında kendi konumunu hiç sorgulamadan kendini Hüseyin'in yolunda saymak, muhaliflerine de Yezidliği yakıştırmak da kolay. Bu kadarı ucuz bir Hüseyin istismarıdır bile. Zor olan, hayırlı ve gerekli olan, Hüseyin'i anlamak ve onun bugün gerçekten nerede olduğunu bilmek, olabileceği yerde safını tutabilmektir. Hüseyin'in duruşuna kulak vermek, onun bugün nerede durmamız gerektiğine dair tavsiyesine koşulsuz uymaktır. Yoksa kendini değiştirmeye en ufak bir gayret sarf etmeden, durduğu yeri Hüseyin'le meşrulaştırmak, Hüseyin sömürüsünden başka bir şey değildir. Sol veya sağ duruşların üretebileceği hiçbir değerin veya eleştirel bilincin bu sorunun üstesinden gelmesi mümkün değil.

Peygamber Efendimiz bir gün bir savaştan dönerken, "Küçük Cihad'dan geldik, şimdi sıra Büyük Cihad'da" buyurur. "Bu yaşadığımızdan daha büyük cihad mı olur ya Resulullah?" diye hayretle soran ashabına şöyle cevap ve-

rir: "Büyük Cihad, nefsinizle cihadınızdır." Kuşkusuz bu cihad alelade düşmana, aleni küffara karşı cihattan çok daha çetin, çok daha zordur. Büyük bir dikkat, sonsuz bir teyakkuz gerektirir. Kendinize, kendi kibrinize, kıskançlığınıza, büyüklük veya küçüklük komplekslerinize, kardeşlerinize karşı kabaran binbir türlü farklı duygularınıza karşı vereceğiniz çetin bir mücadele. Size sizden daha büyük düşman yok. Sizi kendinizden daha fazla yaralayacak bir düşman yok. O yüzden şu duayı sık sık yapmamız emrolunur: 'Kendimizin, kendi nefsimizin şerlerinden ve kendi eylemlerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız." Kendi nefsini kendine en büyük rakip, en büyük düşman olarak görüp, kendinden Allah'a sığınmak, insanlara kendi kötülüğünden bir zarar gelmesinden çekinmek... Bundan daha büyük, daha asil, daha derin bir devrimcilik olur mu? Bu devrimcilikten insanlara sadece hayır sadır olur. Bir kavme olan öfkesini o kavme olan bir kine, bir adaletsizliğe dönüşmemesi için kendi nefsine karşı destansı bir cihad içinde olmaktan daha asil bir varoluş bilen var mı? Yaptığı hareketin saf Allah rızası için olup olmadığını insan o kadar kolay mı bilir zannedersiniz? Yaptığı iyilik dolayısıyla iyilik yaptıklarına ne bir gösteriş ne de bir başa kakma durumuna düşmeme dikkati basit bir dikkat mi sanırsınız? O nasıl bir rikkat, nasıl bir dikkat gerektirir, ancak arif olanlar bilir.

Allah'ın insanlara bir nimet olarak niteleyip İslam'la tamamladığını söylediği bu irfan yoluyla şereflendikten sonra kendini bir şekilde hoş göstermiş başka yollarda esenlik arayanlaradır bu kitap.

Sol veya Sosyalist İslam, anti-kapitalist Müslümanlık gibi yollarla ifade edilen bir arayış veya bir alelade buluş... Aleladeliği, sol-sağ eksenli siyaset anlayışı içinde

hep bir kenarda duran bir seçenek olmasından... "Sosyalist İslam" terkipleri bir dönem çok daha açıkça ifade edilirdi. Türkiye'de Cumhuriyet döneminde veya yakın zamanlarda İslam ve sosyalizm arasında veya İslam'ın sosyal adalet söylemi ile sosyalizm arasında bir yakınlık, bir sentez kurma çabası hep var oldu. Yakın zamanlarda bu söylem biraz da AK Parti'ye karşı kendine siyasette bir alan açma çabasını ifade etti. Harekete veya söyleme rağbet edenlerin kahir ekseriyeti AK Parti içinde kendine yer bulamamış küskünlerden oluşuyordu. Nitekim 2007 seçimlerinde bu hareketin önde gelenleri AK Parti listelerinde seçime girdiğinde hareket kendiliğinden dağılmış oldu. Daha yakın zamanda ise bilhassa Gezi olayları esnasında, AK Parti'ye, hatta ana akım İslamcılığa karşı İslamî söylemler kullanarak muhalefet eden farklı bir versiyonu ortaya çıktı. Ancak bu sefer de AK Parti'yi eleştirdiği hususlar ne idiyse, Gezi hadisesi esnasında ittifak kurulanlarda çok daha beteri vardı. İslam'da mülkiyete en radikal biçimde karşı çıkılıyor, Gezi protestolarında bu amaçla yer alınıyordu. Ama Gezi hareketinde gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde var olan finans kapitalist desteğin ne münasebeti ne de siyaseti görüldü. Oysa bu ittifakın niyeti de siyaseti de çok açıktı. Hareket baştan sona merkez kapitalizmin, yükselmekte olan, ama aslında hâlen merkezde yeterince yer alamamış olan çevre sermayeye karşı bir direnişi veya darbesiydi. Bu denklemde yeri yadırganan tek söylem, şu veya bu ad altında anti-kapitalist bir söylemdi. Daha birkaç hafta önce faiz seviyesini Cumhuriyet tarihinde kaydedilmiş en düşük düzeye indirme başarısını ilan etmiş bir lidere karşı dalgalandırılabilecek son bayrak anti-kapitalist bayrak olabilirdi. İsyanı başlatanın ve finanse edenin ve de bütün dünyaya lanse

edenin açıkça dünyadaki finans kapitalist lobiler olduğu da bu kadar açıkken, anti-kapitalist Müslüman hareket Taksim'de en hafif deyişle yolunu şaşırmış olmalıydı.

Gezi bağlamından bağımsız olarak, iddialarını bir an için ciddiye alacak olursak, İslam, anti-kapitalizme indirgenebilir mi? Hegel'den sonra ortaya çıkmış bir siyasal kadastro, kadim bir mücadelenin veya duruşun taşıyıcısı olması beklenen Müslümanların siyasete, hayata, insana dair beklentilerini veya duruşlarını tüketebilir mi? Bugün dünyada insanlar arasında şahit olduğumuz kavganın kökeni sınıfsal veya Hegel'den beri kodlanageldiği gibi sağ-sol düalizmine indirgenebilir mi? Bizim daha derin, daha kadim ve daha canlı bir kıssamız yok muydu? Hz. Adem'den beri insanla şeytan arasındaki kavga, Habil'le Kabil arasındaki çelişki, biraz daha yakın ve bugüne etkisi çok daha derin olan İbrahim oğulları arasındaki kavga solcularla sağcılar arasındaki kavga tarafından bitirilmiş olabilir mi? Ya sol ve sağ kavgası da bizzat İbrahim'in oğulları arasındaki kavganın yeni bir halkasıysa?

Doğru dürüst bir kapitalizm tahliline girişmeden veya kapitalizmin ortaya çıktığı tarihsel şartların bilincinden fersah fersah uzak kalarak Müslümanlığın bir anti-kapitalist veya sosyalist sürümünün davasını gütmek, kuşkusuz kavganın tarihini de bağlamını da kaçırmak oluyor. Bugün Avrupa'nın Türkiye'nin birliğe katılımına direnişi, İsrail'in Orta Doğu'daki varlığı ve etkinliği, ona Avrupa ve Amerika'nın her şeye rağmen göz yumuşu, Avrupa sosyalizminin İsrail'e yaklaşımı, holocaustun imkânı ve sonrasında dünyada oluşturduğu ukdeler, kompleksler ve günümüze izdüşümleri... Dünyanın Orta Doğu'ya olan ilgisi vs... Hristiyanlarla Yahudiler arasında tarihin derinliklerinden günümüze kadar gelen kavga... Her iki dinin Müslü-

manlara karşı tavırlarının tarihsel seyri ve günümüzdeki izdüşümlerinin oluşturduğu tablonun toplamında sağ-sol eksenli veya sınıflar arasındaki çatışma ne kadar basit, ne kadar da önemsiz kalıyor. Kendine ait o büyük ve tarihsel kavganın orta yerinden kaçıp sağ-sol oyununa dalmak, insanı ne kadar da zavallı bir duruma düşürüyor.

* * *

Hidayetin alternatifi gaflet ve delaletten başka nedir? Her gün defalarca okuduğumuz Fatiha ile Allah'tan talep ettiğimiz, bizi gaflet ve delalete düşürmeden müstakim yol üzere tutmasıdır. Sağa sola sapmadan, Sırat-ı Müstakim üzere bir yol bizim hem duamız hem sözümüzdür. İnsana bu dünyada bahşedilmiş sağlam, müstakim bir yol var hâlbuki, o yol yürünecek. Sağa sola sapmadan yürünecek. Sapkınlığa düşenlerin yoluna veya gaflete düşenlerin yoluna rağbet edilmeyecek.

İyi de, sağa sola sapmadan bir yol yürümek, hiç zikzak çizmeden bir hayat sürdürmek, önceden belirlenmiş bir rotadan hiç sapmadan, o rota üzerinde yeniden durup onu değiştirmeyi hiç düşünmeden devam etmek... Böyle bir hayat ideali kimin beklentisi, kimin özlemi, kimin gerçekten de gerçekleştirebildiği bir şeydir? Normal hayat bize yaşla birlikte algılarımızın, hayatla ilgili beklentilerimizin ne kadar değişebildiğini bilfiil gösteren en iyi öğretmen değil mi? Bu öğretmenin her gün önümüze koyduğu muhteşem derslere gözlerini kapayıp, kulaklarını tıkayanların bile kaçamadıkları bir nasipleri var değil midir? Ütopyalar genellikle siyasi hareketlerin ulaşmayı hedefledikleri *zion*lardır. Bu zionlara doğru yola çıkanlar, gerçeklikle veya tarihle zion arasındaki derin uzlaşmazlık ve kavuşmazlığın farkına varıp hayatın içindeki

dramı fark edebiliyorlarsa bilgelik yolunda bir aşama kaydetmeleri kuvvetle muhtemeldir. Oysa tarihin ve hayatın tersine kurgulanmış ütopyalarını gerçekleştirmeye çalışanlar, tarihin gerisinde kalmış zionlarına geri dönme arzusu taşıyanlar gibi. Toplayabildiği maddi güç ve zor dolayısıyla, belki bir şeyler gerçekleştirmiş olur, kendilerine zion gibi görünen bir yerlere varmış olurlar. Ama o vardıkları yerin ne kadar ulaşmaya çalıştıkları yer olduğunu tanıyacak basireti bile kaybetmiş olarak varırlar vardıkları yere. Ütopya, neresinden bakarsanız bir dönem için kurgulanmış bir toplumsal tasarım olarak hep hayatın gerisinde kalmış, insan zihninin zamanla ve mekânla mukayyet havsalasının ürünü olarak her zaman hayata ve insana dar gelecek bir çerçevedir. İnsanın çıktığı bir yere geri dönme arzusu olarak bütün ütopyalar Siyonizm'in kardeşidir. Yönleri hep geriye doğrudur, zamanın ve tarihin tersinedir. Oysa Müslüman'ın tipik hareketi hicrettir ve hicrette hayatın, tarihin ve mekânın önüne çıkaracağı bütün seçeneklere açık olmak, insanı yeni ufuklara taşıyacak açılımlara hazır olmayı getirir beraberinde. Sabit bir fıkıh paketi zannedilen Şeriat'ın bile hayatın bütün ihtimallerine açık, yürünen bir yol olduğu unutulmamalı. Yürünmeyen bir yola Şeriat denmez, yürünen yola ise, bir yerde sabit, kapalı bir zarf içinde duran bir metin uygun bir azık olamaz.

Sağa sola sapmadan bir yol yürüme arzusu, basitçe sağcılığa veya solculuğa prim vermeme olarak anlaşılmamalı. Esasen Sırat-ı Müstakim'in alternatifi de sağ ve sola indirgenemez. Sırat-ı Müstakim olma hâli elbette ilk etapta ana hatlarıyla Allah'ın bildirdiği sağlam yola, sağlam kulpun formel yanlarına sımsıkı sarılmayı gerektirir. Ancak bu, işin formel ve zahiri tarafıdır. İşin bir de ger-

çekten sübjektif olan yanı vardır. Bu itibarla yoldan sapmanın hiç öngörülemeyen ihtimalleri de vardır. Yeri gelir Sırat-ı Müstakim'de kalmanın teminatı insanın kendine karşı vereceği en çetin mücadeleyi kazanmasına bağlıdır, ama bu kazancın da insana bildirilen ve temin edilen bir anı yoktur. Belki sekülerleşme tartışmalarına da ışık tutacak, yeni bir yaklaşımın işareti de olabilir bu gerçeğin bilinmesi. En dindar tavır ve davranışların içinde insan bunu riya için dünyada bir yer alabilmek için yapıyorsa, bütün dindarlık gösterenleri sadece yoğun bir dünyeviliği saklıyordur. Buna mukabil tamamen dünyevi gibi görünen bir işi bir insan "Allah rızası" gözeterek ve hiç kimseye, tabii ki sosyal bilimciye de göstermediği, son derece dindarca duygularla yapabilir. Sekülerleşmeyi bir çağın özelliği olarak niteleyenlerin ıskaladığı gerçek budur; oysa sekülerleşme analizlerinin hepsini yeniden gözden geçirmeyi gerektirecek bir gerçektir bu.

* * *

Bu kitabın yazılmasına sevk eden ilk gerekçe, İslamî Sol iddialarına veya tezlerine karşı Müslüman duyarlılıkla bir cevap verme isteğiydi. Kitap fikri geliştikçe mevzunun sadece solla sınırlandırılamayacağını düşündüm. Çünkü karşımızda sol diye tanımlanabilecek sabit bir hikâye, tavır veya çerçeve bulunmuyor.

İslamî Sol'a, sol cenahın bir kesiminden bir ilgi ve talebin hem geçmişte hem de bugün var olduğu doğrudur. Bu talepleri belli bir tepkiselliğe veya tek bir kötü veya naif niyete indirgeyip harcamak istemem. Bu isteğin herkeste çok farklı bir karşılığı olabilir. Herkesin bir konuya ilgisi tek bir kaleme, tek bir insani duruma indirgenemez. Neticede insanların her biri her olayla ken-

dine özgü şartlarda karşılaşır, kendilerine özgü bir tavır ortaya koyar ve yine kendilerine özgü bir yolla etkilenirler. Sol kesimden Avrupa veya Latin Amerika'daki tarihsel uzlaşma örneklerini izleyerek Türkiye'ye de bunu taşıma arayışının izleri hep oldu. Tamamen pragmatik ve İslam'ın devrimci gücünü devşirmeye matuf bir arayış. Zaman zaman bu örnekler İslamî siyasal cepheyi bölerek başka ittifaklarla çok daha fırsatçı, faydacı ve entrikacı hâller de alabildi. İslamî kesimden ise bu terkibe olan ilginin ana ekseni solun popülerliğinin etkisine teslim olmaktan ibaret kaldı

O yüzden bu kitabın ilk bölümlerinde İslamî Sol söylemin tarihsel şartlarını ve gelişimini gerek Türkiye'de gerekse Arap-İslam dünyasındaki örnekleriyle, gerek söylemsel tema olarak ortaya konulan gerek hareket planında yaşanan karşılaşma örnekleriyle göstermeye çalıştım. Bu düzeyde işin İslamî açıdan veya sol açısından mümkün olup olmadığına dair bir hüküm ortaya koymaktan ziyade, bu karşılaşmalarda yer alan insanları ortaya koymaya çalıştıkları zihinsel veya eylemsel ürünlerle birlikte anlamaya çalışmak daha önemlidir. Bu karşılaşmaların taraflar için ne anlama geldiği elbette çok önemlidir. Toplamda ortaya bir tür soykütüğü denemesi çıkmış olduğunu söyleyebilirim. O yüzden kitap fikrinin ilk aşamasında *Sağa Sola Sapmadan* diye tasarlanan kitabın ismi kendiliğinden *İslam ve Solun Soykütüğü*'ne doğru evrildi. Muhtemel bir İslam ve sol terkibinin veya tartışmasının soykütüğü de solun kendisinin soykütüğü de anlaşılabilir bu başlıktan. Doğrusu izleyen bölümler her iki soykütüğü denemesini de ihata ediyor.

Bir kısmı farklı zamanlarda farklı tartışmalara veya tezlere karşı bir tavır olarak yazılan bu yazılar bu itibarla

diyalojik boyutu baskın yazılardır, ama hemen hepsi bu kitap için özellikle yeniden gözden geçirildi veya yazıldı. "İbrahim Oğulları ile Hegel Oğulları Arasında Siyaset ve Tarih" ile "Karşılaşmalar, Yoklanan Algılar" başlıklı bölümlerin bazı kısımlarının ilk hâlleri *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* serisinin 9. cildinde "Türkiye'de Müslümanlar ve Solcular" başlığı altında ortaya çıktı. Bilahare *Tezkire* dergisinin 50. sayısında "İbrahim Oğulları ile Hegel Oğulları Arasında Siyaset ve Tarih" başlığı altında yayınlanan makale bu kitaba alınırken de kitabın bütünlüğüne uygun olarak biraz daha geliştirildi. Bu bölümde siyaset ve tarihi sağ-sol ekseni üzerinden okumanın neticede bir dünya tercih olduğunu ve dünyada geçerli olan bütün kavgayı kapatma iddiası taşısa da, asıl ezeli kavgayı gözden kaçırmak istese de o asıl kavganın bir parçası veya başka bir halkası olduğunu göstermeye çalışıyorum. Diğer yandan biri bir din diğeri bir siyasi ideolojik tavır olarak İslamcılık ve solculuğun bir karşılaşmasından söz edeceksek, bunu ancak taraftarları üzerinden yapabileceğimiz gerçeğinden hareket ediyorum. Bu durumda karşılaştırma daha ziyade İslamcılar ve solcular arasında olacaktır. Buradan bakınca, İslamcılar ve solcuların karşılaşmalarının gerek dünyada gerek Türkiye'de çok zengin ve öğretici bir insan tecrübesini ortaya koyduğunu görebiliyoruz. "Sol, Metin, Tarih" başlıklı ikinci bölüm ise daha önce *Tezkire* dergisinde aynı başlık altında yayımlandı. Bu bölümde de solun Avrupalı kökenlerinden, oryantalist epistemoloji ve ontolojiye olan bağımlılığından hareket edilerek şeceresine ait bazı özelliklerin altı çiziliyor. Bu şecere özellikleri içinde solun iflah olmaz müzmin tutarsız konumunun onun bağlayıcı bir metinden yoksun olmasıyla ilişkisinin altı çiziliyor. Yahudilerin kur-

tuluşunu Marx nasıl ve hangi gerekçelerle Yahudilik'ten kurtuluşa bağlamışsa, sanırım aynı sebeplerden dolayı solun kurtuluşu da insanların soldan kurtuluşuna bağlı hâle gelmiş durumda. Çünkü solun teorisi ayrı sorun çıkarıyor, cemaat oluşumları, dinamikleri ve pratikleri ayrı sorunlar çıkarıyor ve bütün bu sorunlar toplamda solun insanlığa bir katkı yapmasını değil, insanlığın üzerine bir yük olmasını beraberinde getiriyor.

"Soğuk Savaş Dönemi İslamcılığında Sol ve Sosyalist Bağlam" başlıklı 4. Bölüm'ün ise bir kısmı *İslâmiyât* dergisinin 'Sol' özel sayısında (5. cilt 2. sayı, 2002) yayımlanmış, yoğunlukla Arap İslamcılığında Mustafa Sibâî ve Seyyid Kutub'un söylemlerindeki sol ve sosyalist bağlamı ortaya koymaya çalışıyor. Her ikisinin, ama tabii bilhassa Seyyid Kutub'un Türkiye İslamcılığı üzerindeki etkisi de hesaba katıldığında, bunun üzerinden Türkiye İslamcılığında da bir bakıma bu iki isim üzerinden sol ve sosyalist temayülün şeceresine ait birkaç halka tamamlanmış olacaktı. Kuşkusuz, Kutub'un sosyal adalet vurgusunun altını çizmek önemli ama onun genel İslamî teorik çerçevesi içerisinde bunun neye denk geldiğini göstermek ayrıca önemlidir. Yazı bu vesileyle epey ihmal edilmiş farklı bir Kutub okumasının da kapısını aralamış oluyor. Kutub'un İslamcı düşünceye inkâr edilmez büyük katkısının yanı sıra kuşkusuz artık büyük bir hacim tutan "Kutub okumaları" sorunuyla da karşı karşıyayız. Bunu bir sorun olarak nitelemek belki de doğru olmaz; Kutub ölçeğinde bir düşünürün farklı yorumlara konu olması kadar doğal bir şey olamaz. Ancak bu okumaların, mutlakçı bir söylem kullanılmadan eleştirel bir bilinç hattında ilerletilmesinin arzulanan boyutlarda olduğunu söylemek mümkün değil. Kuşkusuz doğru yapıldığında bir eleştiri

sıkça yapıldığı gibi toptan yok sayma veya aşağılamaya girişmeksizin yeni fikirlerin üretilmesi için en uygun vesileyi de oluşturabilir.

"CHP'nin Anadolu İslamı Arayışı" başlıklı bölüm, 2002 yılında gazeteci Fehmi Çalmuk'un *Aydınların Gözüyle CHP ve Anadolu Solu* başlığı altında yayımlanan soruşturma kitabı için verilmiş bir mülakata dayanıyor (Ankara, Kim Yayınları, 2002).

2013 yılının Haziran ayında vuku bulan Gezi hadisesinin hem Türk Solu için hem de sol ve İslamcılar ilişkisinde önemli bir dönüm noktası olduğunu görmek gerekiyor. Gezi, Türk Solu'nun Türkiye içinde ne tür ittifaklara açık olduğu veya ittifaklar konusunda ne tür marjlara sahip olduğuna dair önemli veriler sundu. Aynı zamanda solun bilinçaltındaki bütün iktidar heveslerinin, Türkiye halkına ve onu temsil eden kesimlere karşı içinde beslediği, gizlediği veya bastırdığı bütün duyguların açığa çıkmasına yol açan ilginç bir deneyim oldu. Yoğun bir sosyalizasyon süreci içinde devrim, değişim, birlikte yaşama, demokrasi, sivillik gibi konular üzerinde tonlarca literatür döktürmüş entelektüel düzeyleriyle solcuların bir anda Gezi hadisesiyle nasıl en vandal sahnelerde en arkaik partizanlara hatta holiganlara dönüştüklerini izlemek kuşkusuz birçok afili kavrama bakışı etkilemiş olmalı. Türk solcularının yaşlılarının içinde ukde kalmış devrimciliğin yeni nesil genç militanlar üzerinde bir anda beklenen Mesih'e dönüştüğü görüldü. "Bu sefer tamam" çığlıkları tam da Mesih beklentisinin heyecanını ele veriyordu. Gezi'nin bir sosyolojisi olduğu açık, ancak ona bizzat devrimci perspektiften atfedilen derin anlamlar, Gezi'ye katılanların onda gördükleri arasındaki çeşitlilikler bir Gezi fenomenolojisini her bakımdan ilginç kı-

lacaktı. Fenomenoloji, yani Gezi kime nasıl ve neden böyle görünüyordu? Hadiselerin arkasında bazı ittifakların olduğu çok açıktı ve bu ittifaklara işaret etmek bir anda komploculuk diye mahkûm ediliyordu. Oysa sonradan bu ittifaklar çok daha açık bir biçimde hareket etmeye de başlamıştı. Mesela Fethullah Gülen'in örgütü bu harekete açıktan destek vermiyor görünmeyi tercih ediyordu, ama bütün bileşenleriyle Gezi'nin etkisini artırmaya, Gezi'nin daha geniş bir kitle hareketine dönüşmesi için akla gelmeyecek destekler veriyordu. Diğer aktörleri saymıyoruz bile. Bu hadise esnasında, olaylara en canlı şekliyle yaptığımız tanıklıklar o günlerde Haziran-Ağustos 2013 tarihlerinde başta *Stratejik Düşünce* dergisi olmak üzere *Yeni Şafak, BBC* ve başka mecralarda yayımlanmıştı. Buraya alırken tekrarlardan kaçınmak ve konu bütünlüğünü sağlamak üzere gözden geçirildi. Gezi hareketine anti-kapitalist Müslüman diye bilinen unsurların yaptığı katkı da hesaba katıldığında, bu olayın İslam ve Sol ilişkisinin soykütüğünde önemli bir halka olarak görülmesi kaçınılmaz oluyor.

Türk Solu'nun kendi Mesih'ini beklerken veya Gramsci'den sonra sol literatüre giren tipolojiyle ifade edecek olursak, "çağımızın prensi" olma tutkusuyla hareket ederken tutunduğu bir başka enstrüman Kürtler. Daha önce İslamcılığa kendini aynı prenslik konumuna taşıyacak bir enstrüman olarak bakan sol, İslamcılığın kendi adına hareket eden ve bu hâliyle iktidara gelmiş olması karşısında yaşamış olduğu atalet duygusu ve travmanın telafi duygusu, solun Kürtlerle ilişkisine eklenmiş başka bir etkendir. Burada Baudrillard'ın 1980'li yıllarda *İlahi Sol* kitabında sol için söylediği bütün sözlerin Türk Solu için fazlasıyla geçerli olduğunu söylemeye gerek yok. Sol as-

lında Türkiye'de kaybetmiş bir hareket. Türkiye'nin tarihinde ve sosyolojisinde karşılık geldiği uygun bir gerçeklik yok. Fildişi kulesindeki kibirli tavrıyla halka sadece kendi ulvi amaçlarına ulaşabilmek için bir araç olarak bakabiliyor ve bunun da toplumsal bir harekete öncülük edebilecek ne dili ne aklı ne heyecanı üretemediğini görmüyor bile. Aslında sol, temsil ettiğini düşündüğü yüksek hakikatleri o fildişi kulesinde, dünyayı yorumlamakla uğraşmaya dönerek, yani Marx'ın 1852'den sonra yaşadığı olgunlaşmayı yaşayarak hiç değilse Türkiye'nin düşünce iklimine biraz daha saygın bir katkıda bulunabilirdi. Ama o tam bir kifayetsiz muhterisi oynadı. Toplumsal değişime öncülük edecek bir vasfı, toplumla organik bir bağı var olmadığı hâlde toplum onun tasavvur ettiğinden çok daha farklı bir gidişat takip ettiği hâlde "asıl aktör" olma iddiasından vazgeçmedi. Kifayetsizliğine rağmen iktidar talebi onu çok farklı ittifaklar kurma arayışına iletti. İttifaklara yaklaşımı son derece araçsal. Onla solu iktidara taşımak için gerekli araçlardı sadece; İslamcılar da, Aleviler de, Kürtler de, sermaye de, şimdi Fethullahçılar da... Her dönemeçte kurduğu her ittifak ondan çok şey aldı götürdü, ama solun prens olma hırsından hiçbir şey alamadı. Tek amaç iktidar olmak olunca, bir mesaj verme, verdiği mesajda tutarlı olma, insanlara gerçekten bir iyilik götürme iddiasında hiçbir tutarlılık takip etmedi. İslamcılar ve Alevilerle birlikte dinle, gericilikle ilgili bütün iddiaları tepetaklak oldu. Ne altyapısı kaldı ne üstyapısı kaldı teorik yaklaşımın. Sermayeyle, yaşam tarzı itibarıyla zaten artık sarsılmaz bir ittifak içinde. Türkiye'de sol yaşam tarzı olarak orta ve üst burjuvazinin ideolojisi ve kültürü idi, öyle kaldı. Türkiye'nin bütün büyük kapitalistleri aynı zamanda solcudur da. Gezi hadisesine bizzat banka pat-

ronlarının verdiği destek ortada. Aynı şekilde sol, Kürtlere ve daha ziyade PKK'ya oynarken hem şiddetle ilgili hiçbir etiğe bağlı olmadığını gösterdi hem de rahatlıkla faşizan bir milliyetçilikle beraber yol yürüyebileceğini. PKK'nın unsurlarının güneydoğuda sergilediği ve en vahşi faşizan uygulamalarla korkunç bir şiddet kültürüyle yürüyen öz yönetim uygulamaları Türkiye solunun çoğu unsurlarınca âdeta demokratik hareketler olarak kutsandı. Türk milliyetçiliğine karşı aşırı radikal duruşuyla bilinen sol çevreler, söz konusu olan Kürt milliyetçiliği olunca aslında milliyetçilikle bir sorunlarının olmadığını da ortaya koymuş oldular. Özde milliyetçiliğe karşı olmanın saygın bir tarafı vardır. Oysa milliyetçilikler arasında tercih yaptığınızda, milliyetçilik hakkında geliştirdiğiniz literatürün hiçbir önemi kalmamış oluyor. Siz milliyetçiliğe değil, bazı milletlerin milliyetçiliğine karşıysanız, hiçbir değer ortaya koymanız mümkün olmaz. Aslında tam da bu nedenle "solun metin sorunu"ndan bahsetmek vacip hâle geldi. Solun sadık kaldığı hiçbir metninin kalmamış olması gerçekten acı bir durum, ama kendisi için acı olan bu durum, insanlık için onu tehlikeli hâle de getiriyor. Solun farklı unsurlarının Kürt meselesine yaklaşımları o yüzden Türk Solu'nun soykütüğünü ortaya koyması açısından önemli dönemeçlerden birini daha oluşturuyor. Türkiye'de özellikle Kobani olaylarından itibaren solun Kürt meselesine sarılma biçimi, bu esnada kurduğu argümanlar, solun genetiğine dair bambaşka unsurları ele veriyor. Kendisi de Marksist, Stalinist bir iddiayla yola çıkmış olan PKK'nın özellikle Kobani olaylarından itibaren ortaya koyduğu söylemler ve bu söylemlerin Türk Solu tarafından kucaklanışı 7., 8. ve 9. Bölümlerin konusunu oluşturuyor. Buradaki yazılar da daha önce *Tezkire*

ve *Stratejik Düşünce Enstitüsü* dergileri ile *Yeni Şafak*'ta yayınlanmış yazılardan derlenerek oluşturuldu.

Neticede içinde yer alan makalelerin yayın tarihi itibarıyla 15 yıldan fazla bir zamana yayılmış bir oluşum süreciyle bu kitabın ortaya çıkmasında kendimi epey borçlu hissettiğim insanlar var. Bu borcu zikrederek bir nebze ifa etme yoluna gitmem gerekiyor. Bu vesileyle 20 yılımı yaşadığım ve gerçek bir düşünce iklimini birlikte oluşturduğumuz Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümündeki, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ve Stratejik Düşünce Enstitüsündeki bütün mesai arkadaşlarım ile *Tezkire, Sivil Toplum ve Milel ve Nihal* dergilerini beraber çıkardığımız arkadaşlar başta olmak üzere, hepsini şükranla anıyorum. Tabii bu kitabı ilk baskıya hazırlayan Öner Buçukcu'nun katkılarını anmak bir vefa borcundan öte bir şey. Bu arada bütün bu metinlerin yazıldığı dönemlerde fikirlerimi tartıştığım, ilk okuyucum, ilk musahhihim, hayat ortağım Mevlüde'yi de buraya anmam lazım. Ama elbette ki bütün hepsini anmam, yazdıklarımın sorumluluğunu paylaşmak için değil. Yazdıklarımın tüm sorumluluğu tabii ki bana aittir. Kul olduğumuzu ve O'nun öğrettiğinden başka bir şey bilmediğimizi, beşerî bilgimizin nihayetinde zandan ibaret olduğunu unutturmamasını Yüce Allah'tan dileyerek...

Ankara, Mart 2016